

VARHANY ZNĚJÍCÍ 2014

mezinárodní varhanní festival představující památné varhany ve Slaném, Velvarech a Zlonicích & Petrovicích a Dolních Hbitech

PUTOVÁNÍ ZA VARHANAMI NA SEDLČANSKU, SOBOTA 27. ZÁŘÍ 2014

Společné putování s varhaníkem a organologem Pavlem Černým za památnými varhanami v Krásné Hoře nad Vltavou, Svatém Janu, Kamýku nad Vltavou a na Makové hoře u Smolotel.

Lastavení první / varhany v kostele sv. Mikuláše v Krásné Hoře nad Vltavou

Na místě dnešního kostela sv. Mikuláše stával do roku 1839 gotický kostel. První známý inventář kostela z r. 1667 neuvádí žádný nástroj. Zprávy o varhanách v něm máme od poloviny 18. století. To zde v širokém okolí působila velmi plodná dílna sedleckých Semrádů. V roce 1749 postavil na zdejší kruchtě malý nástroj sedlecký mistr Ferdinand Semrád za 100 zl. Jednalo se o malý pozitiv o 3–4 rejstřících a bez pedálu. Mistr Semrád svůj nástroj opravil a naladil v roce 1789 za 21 zl. 41 kr. Kostelní účty přinášejí informace o jeho dalších drobných opravách (např. v roce 1788, 1797, 1807, 1814), častěji bylo třeba opravit namáhané měchy (nové kůže, klíč k lepení – např. roku 1788, 1804, 1813, 1817) či zakoupit nový řemen k tahání měchů. V letech 1831–1833 bylo jednáno o opravě pozitivu s jihlavským varhanářem Johannem Pohanem. Ten zřejmě vyměnil opotřebovanou klaviaturu (1831, 9 zl. 54 kr.) a varhany opravil (1832, 9 zl. 45 kr.). Roku 1839 se starý gotický kostel zřítíl. Zda vzal zasvě i pozitiv, nevíme, v kostelních účtech již nefiguruje.

Nový novorománský kostel byl svěcen roku 1855 a byl zřejmě bez varhan. Na pořízení varhan přispěl roku 1861 císař František 100 zl., drobnými obnosy přispěli i krásnohorští občané. Do kostela tak mohl být pořízen starší nástroj ze Sedlce, který byl koupen za 160 zl. Přenesení, opravu a postavení na kruchtě provedl sedlecký varhanář Johann Karda za 296 zl. 14 kr. Varhany měly jeden manuál a celkem 8 rejstříků. Jejich oprava spolu s opravou měchu a klekátka na kruchtě proběhla v roce 1869. Nástroj sice sloužil, ale vzhledem k jeho opotřebování v důsledku stáří se uvažovalo o novém. Tak byly r. 1882 varhany prohlédnuty „pražským varhanářem“ a na spořitelni knížecí strádány prostředky na pořízení varhan. Nový nástroj v pseudoslohové skříni dodala roku 1900 pražská varhanářská firma Rejma–Černý. Dopltek kauce 333 K obdržela firma po 3 letech a roku 1904 nástroj prohlédla a opravila. Během I. světové války byly z prospektu vyjmuty a zrekvírovány velké cínové píšťaly. Jejich náhradu za zinkové a celkovou opravu varhan provedla autorská firma po válce, v roce 1919 za 682 K 58 haléřů. Po II. světové válce byly varhany opraveny v roce 1949 a poslední renovace se uskutečnila v letech 1995–1996. Nástroj má celkem 10 rejstříků, traktura je mechanická, vzdušnice kuželkové.

Současná dispozice

Manuál C–f'' – Principál 8', Flétna 8', Kryt 8', Gamba 8', Salicionál 8',

Oktáva 4', Roh 4', Mixtura 2 2/3'

Pedál C–d' – Subbas 16', Oktávbas 8'

Pedálová spojka, Kolektiv: Piano–Mezzoforte–Forte

PROGRAM ROZVOJE VENKOVA

Evropský zemědělský fond rozvoje venkova: Evropa investuje do venkovských oblastí

Zastavení druhé / varhany v kostele sv. Jana Nepomuckého v obci Svatý Jan

Na místě dnešního kostelíka stávala v 18. století kaple Čtrnácti sv. Pomocníků z roku 1705. V letech 1760–1764 byl na jejím místě vystavěn na půdorysu hořícího srdce jednoduchý kostel, který se stal jedním z četných poutních míst ve zdejší kraji. Kostel byl záhy vybaven i varhanami, o jejichž původu toho mnoho nevíme. Dle pozdějších zpráv se jednalo o nástroj bez pedálu – tedy pozitiv. Nepřímo je nástroj potvrzen od roku 1769, kdy se v kostelních účtech objevuje platba za tahače měchu. Autorem nástroje mohl být sedlecký mistr F. Semrád, jenž byl po polovině 18. století na Sedlčansku velmi aktivní.

Inventář kostelního zařízení z roku 1772 uvádí na kůru jedny varhany. Ty byly tentýž rok opraveny sedleckým mistrem. Od r.1810 se vedla jednání o opravě varhan – resp. o přestavbě a opatření pedálu s varhanářem Mathiasem Walterem. Práce mohly být provedeny okolo roku 1819, kdy byl tesařem opraven zřícený kůr. V průběhu 19. století nám účetní knihy přinášejí zprávy o četných správách měchů (např. roku 1842 za 4 zl., 1856 za 3 zl. 20kr. – tehdy byly opraveny i bubny, roku 1858, 1890). Poslední oprava starého nástroje se uskutečnila roku 1898. To již probíhala od počátku roku 1897 jednání o pořízení nových varhan. Patronátní úřad povolil v červnu 1898 na jejich pořízení 778 zl. a zadal práci firmě Rejna–Černý. Varhany byly hotové ještě též rok a 10% kauce proplacena o 3 roky později.

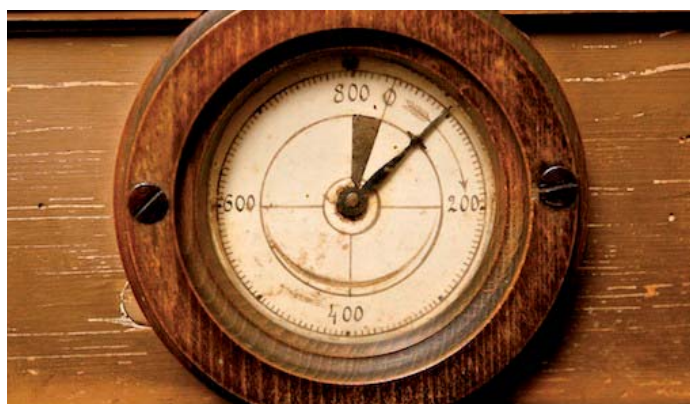
V červnu 1918 byl nástroj ochuzen o průčelní cínové píšťaly o váze 24,5 kg, které byly rekvírovány pro válečnou výrobu. Opravu varhan a doplnění prospektových píšťal – ovšem již jen zinkových – provedla autorská firma v roce 1919. Náklady byly hrazeny dílem z peněžní náhrady za rekvírované píšťaly deponované na spořitelni knížce v Sedlčanech, dílem ze sbírky.

Typický kvalitní nástroj firmy Rejna–Černý s mechanickou trakturou a kuželkovými vzdušnicemi je vestavěn do pseudoslohové skříně, která nezapadá do jinak jednotného interiéru kostelíka. Řemeslné zpracování nástroje je příkladné, zvukově se jedná o typického zástupce této pražské firmy. Nástroji lze vytknout snad jen absenci pedálové spojky, která nebyla z úsporných důvodů vybudována.

Současná dispozice
Manuál C–f'' – Principal 8' Salicional 8' Kryt 8' Oktava 4' Mixtura 2'
Pedál C–d' – Subbas 16', Pleno, nožní šlapka

Současná dispozice

Manuál C–f'' – Principal 8' Salicional 8' Kryt 8' Oktava 4' Mixtura 2'
Pedál C–d' – Subbas 16', Pleno, nožní šlapka

PROGRAM ROZVOJE VENKOVA

Evropský zemědělský fond rozvoje venkova: Evropa investuje do venkovských oblastí

Zastavení třetí / varhany v kostele Narození P. Marie v Kamýžku nad Úlavou

Kostel v (Dolním) Kamýžku – tehdy zasvěcený sv. Mikuláši – je uváděn již v soupisu farních kostelů z konce 13. století. Původní raně gotické prvky nalezneme v presbytáři a v severní stěně kostela. Kostelík byl několikrát přestavěn – koncem 15. století v pozdně gotickém slohu a o století později renesančně. Po požáru kostela v roce 1774 byl přestavěn v roce následujícím a dnešní podobu získal přestavbou v letech 1784–1787.

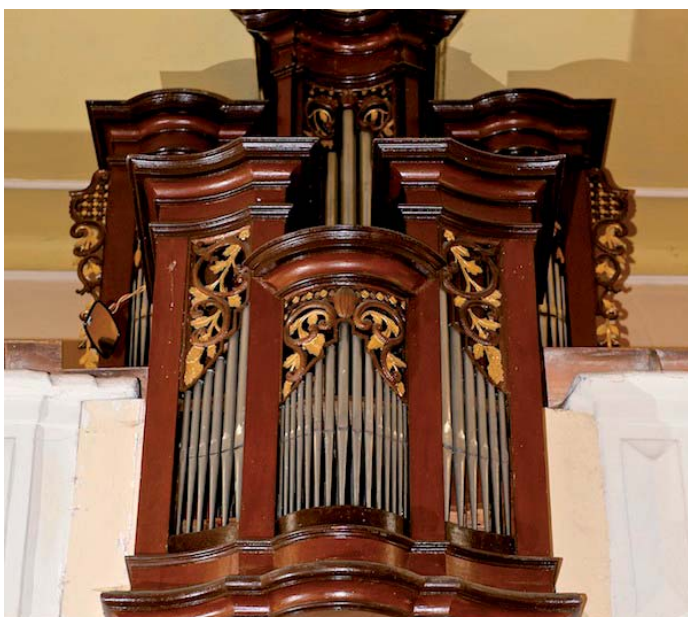
Inventář kostelních věcí z roku 1735 varhany sice neuvádí, ale jistě již tehdy v kostele byly. První zmínkou o varhanách je platba 6 kr. za opravu řemenu k varhanám k tahání měchů z roku 1738. Měchy musely být ostatně opravovány vícekrát (např. 1748, kdy je opravil kantor, roku 1754, 1756 či 1762). Opravu varhan neznámým varhanářem máme doloženu v květnu roku 1740.

Roku 1774 kostel vyhořel a patrně vzaly za své i varhany. Po barokní přestavbě kostela v roce 1787 byly žádány nějaké starší varhany ze zrušeného kláštera. Není zřejmé, zda se transfer realizoval, kostelní i patronátní účty mlčí. Kostel však jistě nezůstal bez varhan, neboť při stavbě nových varhan je poznamenáno, že staré varhany měly 12 rejstříků. Kdo byl jejich autorem a jak vypadaly, však netušíme. Počátkem 19. století přestaly varhany vyhovovat, a tak byl roku 1819 nákladem městské kasy a díky příspěvkům dobrodinců a zdejších osadníků pořízen nový větší nástroj od čísteckých varhanářů Johanna a Ferdinanda Gutha. Dokončené byly 3. srpna t. r. a byly chváleny jako „velké silné varhany s pozitivem“.

První větší oprava proběhla o 20 let později, kdy zejména poškozené měchy spravil během 14 dnů v červenci 1839 radičský varhanář František Štoviček. Krom poskytnuté stravy mu bylo vyplaceno 8 zl. ve stříbře. Žádost na patronátní úřad o celkovou opravu varhan zůstala oslyšena. Vyčištění, přeložení měchů z kůru na půdu a opravu pozitivu provedl v roce 1850 kamýžský učitel Jan Wimmer, který se do varhan podepsal s hořkým povzdechnutím nad úmrtím jeho ženy Marie ještě též rok. Inventář z roku 1853 uvádí „velké“ varhany v ceně 440 zl., což byla patrně pořizovací cena nástroje. Ve dnech 5. a 6. července 1873 rozebrali a vyčistili nástroj zdejší učitelé Jan a Alois Wimmer. Pro špatný stav měchů ale nemohli nástroj naladit.

Koncem 19. století vyžadovaly jinak kvalitní varhany v důsledku opotřebení opravu. Návrh na opravu podal pražský varhanář Heinrich Schiffner za 837 zl. a rovněž pražská varhanářská firma Rejna–Černý. Ti navrhovali vsadit do hlavního stroje Principál 8', Salicional 8', upravit mixturu, do pozitivu osadit Fugaru 4', pořídit nový měch, klaviatury, manubria a celkovou opravu nástroje. Patronát povolil opravu pouze za 566 zl. z důchodu chlumeckého panství, nový rejstřík Principál 8' byl zamítnut. Firma provedla opravu ještě též rok. Během I. světové války byly varhany ochráněny před rekvizicí prospektových píšťal z důvodu stáří nástroje. Po I. světové válce v letech 1920–1936 prováděl údržbu varhan příbramský varhanář Jindřich Melzer. Tak např. v květnu 1922 varhany opravil, v prosinci téhož roku je vyčistil a naladil, větší opravu a naladění uskutečnil v roce 1930 a celé varhany zrenovoval v roce 1936. Zřejmě tehdy byly vyměněny dřevěné píšťaly Subbassu 16' a Kopuly 8' v pozitivu.

V roce 1966 byl připojen motor k měchům a v roce 1969 varhany vyčistil a opravil hořovický varhanář Miroslav Heger. V 70. a 80. letech se uskutečnilo několik oprav, jejichž cílem byla jednak oprava nástroje, jednak částečný návrat k původní dispozici nástroje. Byly pořízeny nové kvazi-stylové dřevěné potahy kláves a upravena dispozice. Nástroj by však dnes zasluhoval důkladnější opravu, zvláště měchy jsou dnes v havarijním stavu.

Současná dispozice (dle nápisů na manubriích, rok 2013)

Hlavní stroj C–c'' (krátká oktáva) – Copula 8', Principál 4', Salicional 8', Oktav 2', Quinta 1 ½', Mixtura 1'
Pozitiv – Copula 8', Copula 4', Principal 2', Fugara 4'
Pedál C–a0 (krátká oktáva) – Subbass 16', Oktavbass 8'

PROGRAM ROZVOJE VENKOVA

Evropský zemědělský fond rozvoje venkova: Evropa investuje do venkovských oblastí

Zastavení čtvrté / varhany v poutním kostele na Makové hoře u Smolotel

Nad obcí Smolotely na Makové hoře s širokým a dalekým rozhledem byl v letech 1719–1722 vystavěn poutní kostel sv. Jana Křtitele a P. Marie na hoře Karmel, jeden z nejkrásnějších barokních chrámů, geniálně zakomponovaný do krajiny. Stal se hojně navštěvovaným poutním místem a duchovně žije dodnes.

Na kruchtě kostelíka se nachází jeden z mála dochovaných nástrojů pražského malostranského varhanáře Leopolda Spiegela. Dle signatury ve ventilové komoře byl postaven v roce 1728. Bohužel dochovaných archívních zpráv o něm není mnoho. V roce 1778 opravil pozitiv kantor z Pohoří, roku 1810 je za 4 zl. opravil ve dvou dnech učitel ze Hbit. Pomáhal mu místní kostelník, který za tahání měchů obdržel 1 zl.

Inventář kostela z roku 1832 uvádí varhany se šesti rejstříky a jedním „doppeltem“ pedálem porouchané. Roku 1863 opravil varhany na žádost učitele varhanář Josef Hallada z Lipnice za 15 zl., který nástroj přeladil výše a pedálovou kvintu přepracoval na zřejmě krytý 8' rejstřík. Učiteli Tomáši Hrbkovi z toho vzešly velké nepříjemnosti, neboť se nepohodl se zdejšími faráři, který na něj podal vikariátnímu úřadu (neopodstatněné) udání, že varhany poškodil. Koncem roku 1872 a na počátku roku 1873 opravil varhany nákladem 40 zl. od dobrodinců domkář a příležitostný varhanář Matěj Roušal z Obory.

Velkou opravu nástroje s úpravou spodní části varhanní skříně, dodáním nového měchu, manubrií a některých píšťal provedl v roce 1912 Jindřich Melzer z Příbrami. Tentýž nástroj opravil v roce 1914. Roku 1973 provedl opravu farář P. Burda. Poslední opravu spojenou s ošetřením proti červotoči a dodáním nových píšťal provedl varhanář Petr Nožina v 90. letech.

Varhánky byly v minulosti zcela jistě několikrát upravovány. Nástroj byl původně zřejmě koncipován jako bezpedálový pozitiv – z něho se dochovala píšťalová skříň, vzdušnice i se štoky, část kovových píšťal a část traktury. Hrací stůl byl vestavěn do postamentu. Dvourejstříkový pedál byl přistavěn patrně později, stejně jako samostatně stojící hrací stůl. Manuálová klaviatura pochází stejně jako rejstříková manubria od J. Melzera.

Současná dispozice (dle nápisu na manubriích, rok 2012)

Manuál C–c'' (krátká oktáva) – Copula 8', Principal 4', Copula 4', Oktava 2', Oktava 1', Ravskvinta

Pedál, C–a0 (krátká oktáva) – Violong 8', Oktavbas 4'

PROGRAM ROZVOJE VENKOVA

Evropský zemědělský fond rozvoje venkova: Evropa investuje do venkovských oblastí